

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Foto: Patrik Gunnar Helin

**”Det handlar om dans men i grund och botten handlar det
om mänskliga rättigheter”**

– en kvalitativ studie av inkluderande dans utifrån projektet

Moving Beyond Inclusion

Emelie Ericsson
Höstterminen 2016
Examensarbete i Globala Utvecklingsstudier
Institutionen för Globala Studier
Göteborgs Universitet
Handledare: Mona Lilja
Antal ord: 14087

Sammanfattning

I denna uppsats, med utgångspunkt i dansprojektet *Moving Beyond Inclusion*, utforskas dansens funktions-normkritiska motståndspotential. De medverkande danskompanierna i projektet identifierar sig som ”integrerade” alternativt ”inkluderande” vilket innebär att de består av dansare med olika funktionsuppsättningar. Syftet med uppsatsen är att undersöka dans i relation till kropp, funktionsnorm och motståndet mot denna. Uppsatsens tre frågeställningar handlar om projektdeltagarnas förhållningssätt till olika kroppar, upplevelsen av funktionsnormen samt dans i relation till funktionsnormen och motståndet mot denna. Uppsatsen bygger på kvalitativ metod, tre personer som varit delaktiga i projektet har intervjuats och två projektutvärderingar har också använts som material. Materialet har analyserats utifrån ett cripteoretiskt perspektiv och behandlats med hjälp av teorier och koncept sprungna ur forskningsfältet Disability Studies. Motståndsteori har också varit del i det analytiska ramverket. Analysen har visat att projektdeltagare förhåller sig till olika kroppar med öppenhet och nyfikenhet. Detta förhållningssätt, att olika är viktigt, motsäger sig den funktionsnorm som bygger på den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. Funktionsnormen bygger på idéer om hur en kropp bör se ut och fungera. Denna norm kan ta sig uttryck på olika vis och analysen har visat att såsom normen är verksam inom en danskonstnärlig kontext går inte att särskilja från hur den är verksam i samhället i stort.

Analysen har också visat att dans som scenkonst och praktik knyter an till frågor om inkludering/exkludering och mänskliga rättigheter. Detta har tydliggjort uppsatsens relevans för globala utvecklingsstudier. Analysen har visat på funktionsnormens komplexitet och omfattning. Funktionsnormen är del i skapandet av funktionshindrande processer och strukturer och verksam i både språk, miljö och människors attityder. Att använda ett inkluderande språk, att göra samhället tillgänglighetsanpassat (i form av exempelvis hissar och ramper) är viktigt men inte tillräckligt så länge normen som maktordning inte samtidigt granskas och ifrågasätts. Motstånd mot funktionsnormen handlar om ett omvärderande av olikheter, ett utmanande och underminerande av en den hierarkiska maktordningen.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Inledning.....	4
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Disposition.....	8
2. Forsknings- och teoriansknytning	8
2.1 Disability Studies	8
2.1.1 En tredje modell?.....	10
2.1.2 Begreppsförståelse.....	11
2.2 Crip Theory	12
2.3 Normen – makten – motståndet.....	14
2.4 Dans som funktions-normkritiskt motstånd	16
2.5 Global utvecklingsforskning – social exkludering och andrefiering.....	17
3. Metod och material	19
3.1 Material och datainsamlingsmetod.....	19
3.2 Analytisk metod	21
3.3 Etiska överväganden.....	21
4. Bakgrund	22
5. Resultatredovisning och analys	23
5.1 Olika är viktigt – mötet mellan kroppar	23
5.1.1 Kroppar på scen.....	24
5.1.2 En crip förståelse av kroppar och funktioner.....	25
5.2 Funktionsmaktsordningen – arkitekturens koreografi och språkets betydelse	27
5.2.1 Funktionsnormen genom språket	29
5.3 Dansens kraft – rörelse bortom inkludering?	30
5.3.2 Att göra crip – att komma bortom	33
6. Slutsatser	34
6.1 Slutsatser	34
6.2 Relevans för globala utvecklingsstudier.....	36
6.3 Återstående problem.....	37
Referenslista	38

1. Inledning

1.1 Inledning

De allra flesta människor kommer under sitt liv att erfara en förändrad funktionsförmåga och således befinna sig, temporärt eller permanent, i en funktionsnedsatt position (The World Bank & World Health Organization, 2011, s.3). Disability, här översatt till funktionshinder¹, kan således ses som ”part of the human condition” (ibid.). Funktionshinder förstås idag som ett utvecklingsproblem och har inom det globala utvecklingsfältet kommit att knytas till en mänskliga rättigheters-diskurs (The World Bank & World Health Organization, 2011, s. 9-10). Fokus ligger på de sociala, kulturella och ekonomiska hinder som begränsar personer med funktionsvariationer² (United Nations [UN], 2011, s.xiii).

Inom global utvecklingsforskning har det historiskt sett talats lite om funktionshinder (UN, 2011, s.xiii) och än mindre om *funktionsnorm*. Funktionsnormen bygger på idéer om hur en kropp bör se ut och fungera. Dessa idéer skapar normerande ideal som konstruerar vissa kroppsfunktioner som ”normala” andra avvikande. Funktionsnormen är del i skapandet av funktionshinder. Funktionshinder uppstår i mötet mellan individ och miljö. Såväl trappor som svårtillgänglig information kan ge upphov till funktionshinder. Därtill kan människors attityder verka funktionshindrande (Funktek, u.å). Personer med funktionsvariationer *görs* funktionshindrade av ett samhälle som är anpassat efter normkroppen. Att personer med funktionsvariationer påverkas negativt av rådande funktionsnorm görs gällande globalt sett: ”social and economic structures have a negative impact on the quality of life of disabled people across the globe, reiterating the fact that disability is clearly a social rather than a biological condition.” (Ervelles, 2011, s. 19). Utifrån Crip Theory, som innefattar ett normkritiskt perspektiv, förstås funktionsnormen bygga på den socialt konstruerade hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt (Berg & Grönvik, 2007, s.4-5). Att rikta fokus mot normen, funktionsfullkomligheten, och undersöka hur denna skapas och avgränsas kan vara ett sätt att avtäcka hur den görs till en slags ouppmärksam icke-identitet och således uppfattas som ”naturlig” (McRuer, 2006, s.1). Att som inom den globala utvecklingsforskningen fokusera på sociala och ekonomiska hinder är relevant för att konkret kunna rikta åtgärder mot

¹ Begreppet *funktionshinder* används här för att referera till de samhälleliga strukturer och processer som verkar funktionshindrande.

² För att benämna kroppsfunktioner som enligt normerande ideal konstrueras som ”nedsättningar” kommer jag att använda det alternativa begreppet *funktionsvariation* (se s. 11 ”Begreppsförståelse”).

funktionshinderande strukturer. Dock är det av vikt att samtidigt rikta fokus mot och ifrågasätta normen som maktordning. Risken är annars att funktionshinderande strukturer åtgärdas på ett sätt som endast justerar, om än upprätthåller, gränserna för dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt (Berg & Grönvik, 2007, s.9).

Normer tenderar att vara dolda, de kan utgöra de självklara ”oskrivna regler” som människor förhåller sig till på olika vis. Så länge inte normen möter motstånd i form av det normbrytande, kan den verka som en subtil och ”osynlig” makt (Lilja & Vinthagen, 2009, s.48). Makt bör förstås i relation till motstånd och vice versa, ”som en dynamiskt *föränderlig interaktion.*” (ibid.). Att fokusera på motstånd kan vara ett sätt att belysa de normer som utgör gränser för det ”normala”. Det normkritiska motståndet är knutet till maktens konstruktion. Som funktionsnorm verkar makten genom den hierarkiska uppdelningen funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. En sådan hierarki kan ”undermineras genom att upplösa eller ändra de kategorier som utgör hierarkins grund.” (ibid, s.76).

Funktionsnormen verkar på olika vis och kan därmed också ifrågasättas på olika sätt. Dans av och med personer med olika funktionsuppsättningar³, ibland benämnd integrerad dans eller inkluderande dans⁴, har visats sig inneha en potentiell motståndskraft genom att ”disrupt and/or resist dominant discourses of what it means to be normal within society and the dance world” (Irving & Giles, 2011, s.376). Genom dansen kan danskompanier som inkluderar kroppar med olika funktioner uttrycka ett normkritiskt motstånd, en förkroppsligad alternativ diskurs (ibid, s.377). Inom såväl dansvärlden som andra områden verkar dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt exkluderande genom att premiera vissa kroppar och funktioner (ibid, s.377). Att lyfta fram inkluderande danspraktiker som motstånd mot ett förhärskande funktionsfullkomlighetsideal kan belysa hur funktionsnormer även i andra samhällskontexter är förhandlingsbara. Att utforska motståndet, uttryck för alternativa diskurser, i en danskonstnärlig kontext berör således samhället i stort.

³ Begreppet *funktionsuppsättning* används för att referera till en persons uppsättning av kroppsfunktioner. Alla människor har en funktionsuppsättning men dessa varierar och medför olika egenskaper.

⁴ Att tala om ”integrerad dans” eller ”inkluderande dans” kan ses som problematiskt då prefixen integrerad/inkluderande innebär att dansen ifråga skiljer sig från annan ”vanlig” dans. Ur ett normkritiskt perspektiv uppstår frågan: Vem är det som ska integreras/inkluderas, i vad och på vems villkor? Valet att i denna uppsats trots allt tala om integrerad/inkluderande dans har att göra med att de danskompanier som ingår i projektet identifierar sig som ”integrerade” alternativt beskriver deras danskonstnärliga praktiker som inkluderande.

Den inkluderande dansen är bara ett av flera olika sätt som motstånd mot funktionsnormen kan uttryckas. Tidigare forskning visar dock på behovet av att ytterligare undersöka dess motståndspotential. Utifrån sin studie om hur dansare med funktionsvariationer förhandlar med och ifrågasätter dominerande diskurser efterfrågar Irving & Giles (2011):

[A] more nuanced understanding of the extent to which and how integrated dance programs can challenge participants' and spectators' understandings of their social world and whether such programs can/do lead to greater inclusion in society would make a strong contribution to our scholarly understanding of dance's role in shaping societal norms and practices. (Irving & Giles, 2011, s. 387).

Detta tolkar jag som att det finns ett behov av att normkritiskt utforska hur inkluderande danspraktiker kan utmana, och således gör motstånd emot, rådande funktionsnorm. Det är utifrån detta behov som jag positionerar och motiverar min undersökning. Min studie kommer att utgå ifrån det EU-finansierade dansprojektet *Moving Beyond Inclusion*. Projektet är ett samarbete mellan sex olika europeiska danskompanier som under en tvåårs-period arbetar för att utveckla den professionella danskonsten under ledorden *inkludering* och *mångfald*. Att studera den integrerade dansens normkritiska motståndspotential, inom ramen för globala utvecklingsstudier, är relevant eftersom den norm och maktordning som motståndet riktas emot är verksam i samhället i stort, på såväl lokal som global nivå. Att fokusera på och lyfta fram möjliga motståndspraktiker, med fokus på dess förändringspotential (Lilja & Vinthagen, 2009, s.48), är därför av vikt i strävan efter ett inkluderande samhälle och en inkluderande global utveckling.

1.2 Syfte

Jag kommer att utgå ifrån det EU-finansierade dansprojektet *Moving beyond inclusion* för att utforska dansens funktions-normkritiska motståndspotential. Syftet är att undersöka dans i relation till kropp, funktionsnorm och motståndet mot denna. Detta undersökande utgår ifrån projektdeltagarnas syn på och förhållningssätt till sina egna och andras kroppar i en danskonstnärlig kontext. Projektet och projektdeltagarnas upplevelser sett utifrån ett cripteoretiskt ramverk ämnar belysa hur dans, som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar, kan förstås utgöra ett funktions-normkritiskt motstånd.

1.3 Frågeställningar

Hur förhåller sig verksamma inom projektet till olika kroppar i en danskonstnärlig kontext?

Hur upplever och förstår personer inom projektet funktionsnormen?

Hur kan dans, såsom den praktiseras inom projektet, förstås som ett funktions-normkritiskt motstånd?

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att fokusera på den svenska delen av projektet. Dels av språkmässiga och praktiska skäl men också på grund av att projektet, som startade först i september, än så länge endast genomfört projektdelar i Sverige och Italien. Av tidsbrist kommer jag inte att undersöka hur personer utifrån, i huvudsak publik, som kommer i kontakt med projektet och dansen upplever och ser på denna. Vad som uppstår i mötet mellan dansare och publik behandlas delvis i analysen men inte utifrån ett publikperspektiv. Detta hade varit intressant att undersöka för att ytterligare förstå den inkluderande dansens funktions-normkritiska motståndspotential men rymms alltså dessvärre inte i denna uppsats. Därtill hade en mer omfattande normkritik varit intressant att utforska, då det inom såväl dansvärlden som andra arenor i samhället inte endast är funktionsnormen som verkar exkluderande. Traditionellt sett har synen på dansare utgått ifrån att vara ”white, female, thin, long-limbed, flexible, able-bodied.” (Cooper Albright, 1997, s.57). Att utforska den inkluderande dansens normkritiska motståndspotential *intersektionellt* hade varit intressant för en mer djupgående förståelse för dansens potentiella samhällsrelevans, dock hade en sådan analys krävt mer tid och rum än vad denna uppsats rymmer. Jag har valt att fokusera på just funktionsnormen eftersom jag finner att denna norm, ur ett globalt utvecklingsperspektiv, inte blivit tillräckligt belyst, behandlad och ifrågasatt.

Världen över påverkas personer med funktionsvariationer negativt av sociala och ekonomiska strukturer (Ervelles, 2011, s.19). Därmed inte sagt att personer med funktionsvariationer påverkas på samma vis. Corker och Shakespeare (2002) betonar att: ”The global experience of disabled people is too complex to be rendered within one unitary model or set of ideas.” (s.15). Med min analys av projektet *Moving Beyond Inclusion* ämnar jag inte göra anspråk på en universell förståelse av normer rörande kropp och funktion. Däremot söker jag belysa hur motståndet mot funktionsnormen *kan* se ut, samt lyfta fram subjektiva upplevelser av

inkluderande danspraktik. Att sätta detta projekt i en global utvecklingskontext handlar om att knyta det funktions-normkritiska motståndet till den funktionsnorm som är verksam såväl lokalt som globalt.

1.5 Disposition

Resterande uppsats är strukturerad på följande vis: efter denna disposition behandlas tidigare forskning som är relevant för uppsatsens syfte, teoretiska perspektiv och begrepp som kommer att användas presenteras, definieras och motiveras. Efter denna del kommer ett metodavsnitt som redogör för vald insamlingsmetod, material samt analysmetod. Därpå följer resultatredovisning och analys. Dessa är indelade i tre teman: *Olika är viktigt – mötet mellan kroppar*, *Funktionsmaksordningen – arkitekturens koreografi och språkets betydelse* samt *Dansens kraft – rörelse bortom inkludering*. Avslutningsvis presenteras undersökningens slutsatser, dess relevans för globala utvecklingsstudier samt återstående problem.

2. Forsknings- och teoriansknytning

2.1 Disability Studies

Gemensamt för det breda forskningsfältet Disability Studies är dess utgångspunkt i *the social model*. Utifrån denna modell riktas fokus mot de funktionshindrande strukturerna och processerna i samhället (Berg & Grönvik, 2007, s.2). Funktionshinder förstås uppstå i mötet mellan ett samhälle som är strukturerat och uppbyggt efter den standardiserade kropp som exempelvis kan gå, se och höra och den kropp som inte följer denna norm.

Stairs, for example, create a functional "impairment" for wheelchair users that ramps do not. Printed information accommodates the sighted but "limits" blind persons. Deafness is not a disabling condition in a community that communicates by signing as well as speaking. (Garland Thomson, 1997, s.7).

The social model växte fram utifrån kritik av *the medical model*. Det medicinska synsätt som präglar *the medical model* innebär att funktionshinder istället placeras på individnivå. Utifrån denna modell förstås den standardiserade kroppen som den eftersträvarsvärda normen och

fokus ligger på att bota och/eller korrigera kroppsliga avvikelser (Berg & Grönvik, 2007, s. 1-2).

Disability Studies innefattas av ett kritiskt perspektiv där de samhälleliga mekanismer som exkluderar personer med funktionsvariationer ifrågasätts och utmanas (Cameron & Moore, 2014, s.37). Inom fältet har kopplingen mellan funktionshinder och kapitalism kommit att bli en viktig del för att förstå exkludering och diskriminering av personer med funktionsvariationer (Oliver & Barnes, 2012). Att personer med funktionsvariationer exkluderas från arbetsmarknaden och andra samhällsområden kan ses vara knutet till att ”funktionsnedsättning”, i moderna kapitalistiska samhällen, ”is produced as an individual problem, underpinned by personal tragedy theory and shaped by the process of medicalization.” (ibid, s.52).

För att benämna den privilegierade position som en funktionsfullkomlig kropp kan anta, och således rikta fokus mot de kroppar som anses ”normala”, kan begreppet *the normate, normaten* användas. Termen myntades av Garland Thomson (1997) och syftar till att beskriva:

... the constructed identity of those who, by way of the bodily configurations and cultural capital they assume, can step into a position of authority and wield the power it grants them. (Garland Thomson, 1997, s.8).

Normaten utgör en identitetsposition som ryms inom abstraktionen ”gemene man”. ”Gemene man” beskriver den genomsnittliga individ som karaktäriseras av egenskaper såsom självstyre, autonomi och framgång (Berg & Grönvik, 2007, s.3).

Detta begrepp blir för mig användbart då det dels kan användas för att beskriva det normativa ideal jag ämnar rikta normkritiskt fokus emot, dels för att belysa och problematisera min egen position som tillhörande en privilegierad grupp sett utifrån kroppsfunction. Även om min kroppsfunction inte alltid är norm, då normer är platsspecifika, innebär min funktionsuppsättning att jag kan passera som funktionsfullkomlig. Jag anser att begreppet är värdefullt då det kan användas för att just benämna den grupp som annars inte benämns som något annat än möjligtvis det ”normala”. Att använda begreppet *normat* implicerar ett kritiskt maktperspektiv (Kuppers, 2003, s.7) utifrån vilket normen kan ifrågasättas och utmanas.

2.1.1 En tredje modell?

Förståelsen av funktionshinder utifrån *the social model* har kritiserats för att den, genom att placera funktionshindret i samhället och förtryckande strukturer, bortser ifrån den *förkroppsligade* upplevelsen av ableism⁵. Utifrån denna kritik ryms det fenomenologiska perspektiv som ifrågasätter att kropp och sinne skulle vara separerbara. Kroppen kan inte förstås som ett passivt objekt då den både upplever och är del i skapandet av världen, "the phenomenological body is constructed as subject/object." (Paterson & Hughes, 1999, s.601). Garland Thomson (2011) presenterar konceptet *misfitting* och erbjuder således vad som skulle kunna ses som en tredje modell för att förstå funktionshinder. Med detta koncept riktas fokus mot interaktionen mellan kropp och miljö där mötet dem emellan antingen ger upphov till *fits* eller *misfits*.

A fit occurs when a harmonious, proper interaction occurs between a particularly shaped and functioning body and an environment that sustains that body. A misfit occurs when the environment does not sustain the shape and function of the body that enters it. (Garland Thomson, 2011, s. 594).

Genom att förstå funktionshinder på detta vis placeras funktionshindret varken i individen eller i samhällets strukturer utan i själva mötet dem mellan. Att tillhöra normen innebär att kropp och miljö smälter samman på ett obemärkt vis. Detta kallar Garland Thomson för "material anonymity". Att besitta en kropp som i mötet med världen ger upphov till *fits* är en bekväm position (ibid, s.597). Denna position är aldrig säkrad och beständig då normer är kontextuellt bundna och föränderliga. Vidare är *misfits* "inherently instable rather than fixed, yet they are very real because they are material rather than linguistic." (ibid, s. 593). Kroppen ingår i en ständigt dynamisk interaktion med världen runtomkring, ibland uppstår *fits*, ibland *misfits*. Garland Thomson menar att "Rather than extirpating disability to achieve fits in the world, we should attend to processes of fitting and misfitting to which we are all vulnerable in the interest of accommodating and ultimately valuing disability in its broadest sense as a form of human variation." (s. 603). Detta knyter an till den funktionshinderdiskurs som ryms inom utvecklingsforskningen där funktionshinder förstås som "part of the human condition." (The World Bank & World Health Organization, 2011, s.3). Jag kommer i analysen använda mig av konceptet *missfitting* men väljer att se dessa processer av *fits* och *misfits* i termer av makt och

⁵Ableism refererar till diskrimineringen av personer med funktionsvariationer som underbyggs av att den funktionsfullkomliga kroppen ses som "normal" och överordnad den "funktionsnedsatta" (Britannica, 2016).

motstånd. Även om vi alla är sårbara gentemot dessa processer blir det uppenbart att *fits* och *misfits* inte är jämlikt uppkomna. En person som passerar som ”funktionsfullkomlig” kan uppleva temporära *misfits* men i samhällen som är byggda efter den ”funktionsfullkomliga” kroppen kommer *fits* ändå vara normatens privilegium.

Som ovan nämnt tenderer vissa kroppar, i mötet med omgivningen, ge upphov till *fits*. Den materiella anonymitet som detta möte ger upphov till gör att normkroppen förblir ouppmärksam. De kroppar som på något sätt är normbrytande, eller kanske bara olik den egna kroppen, drar ofta till sig uppmärksamhet i form av blickar. Att stirra på andra människor har historiskt sett ansetts oförskämt, respektlöst. Att stirra är något annat än att titta, stirrandet är ett uppmärksammande av det som är annorlunda. Garland Thomson (2009) söker i boken *Staring: How we look* ändra på, eller kanske snarare utveckla, denna uppfattning: ”staring can be a mutually vivifying visual dance in which starers and starees engage one another” (s.5). Hon menar att stirrandet öppnar upp för frågor som öppnar upp för berättelser: ”To stare is to ask ’Why are you different from me?’ and ’What happened to you?’” (ibid, s. 95). Vidare beskriver hon hur vissa kroppar uppmärksammas för att de är normbrytande på något vis, de är ”stareable”.

When people with stareable bodies [...] enter into the public eye, when they no longer hide themselves or allow themselves to be hidden, the visual landscape enlarges. Their public presence can expend the range of the bodies we expect to see and broaden the terrain where we expect to see such bodies. (Garland Thomson, 2009, s.9).

Utifrån Garland Thomson blir stirrandet något vi bör utforska snarare än fördömma. Att stirra är mänskligt men kan vara oförskämt och respektlöst mot den som blir stirrad på. Just därför, menar Garland Thomson, bör vi fråga oss hur vi stirrar snarare än varför.

2.1.2 Begreppsförståelse

Inom såväl Disability Studies som i samhället i stort är många av de begrepp som används för att tala om funktion inte neutrala. Ur ett normkritiskt perspektiv är det av vikt att rikta fokus mot begreppsanvändning då det ”påverkar hur vi tolkar människor och materialitet” (Sörensdotter, 2015, s.13). Eftersom ”[o]rd kan såra, bestämma och underordna” (ibid.) är det av vikt att ”ständigt synliggöra normer tillsammans med makt oavsett begrepp.” (ibid.). Inom ramen för *the social model* görs distinktionen mellan begreppen *impairment*, som refererar till en persons funktionsvariation, och *disability*, den sociala process som skapar funktionshinder

(Davis, 2002, s.12). Denna uppdelning liknar den som Socialstyrelsen i Sverige valt att göra mellan begreppen *funktionshinder* och *funktionsnedsättning*. Dessa begrepp behandlades tidigare som synonymer, därtill användes begreppet *handikapp*. Sedan 2007 är *funktionshinder* ett eget begrepp som beskriver: ”begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.”. Detta innebär att det inte är logiskt att säga ”personer *med* funktionshinder” och inte heller att en person *har* funktionshinder. För att benämna en person eller grupp med hänvisning till deras funktionsuppsättning bör vi, enligt Socialstyrelsen, säga ”personer med funktionsnedsättning” där *funktionsnedsättning* definieras som ”nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga.”. Begreppet *handikapp* har tagits bort och ”avråds som synonym till såväl funktionsnedsättning som funktionshinder.” (Socialstyrelsen, u.å.). Inom den normkritiska forskningen används ofta istället begreppen *funktionsförmåga* och/eller *funktionsvariation*. Detta för att komma bort ifrån kategoriseringar som delar in kroppsfunction i normalt och icke-normalt, vilket användandet av begreppen *funktionshinder* och *funktionsnedsättning* gör då dessa ”ställs i relation till den tänkta normal fungerande kroppen.” (Sörensdotter, 2015, s.13).

2. 2 Crip Theory

Crip Theory innefattas av ett normkritiskt perspektiv med fokus på kroppsfunction. Den binära uppdelningen abled/disabled, här översatt till funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt⁶, ses som en icke naturlig, hierarkisk konstruktion (Berg & Grönvik, 2007). För att referera till denna uppdelning och dess konsekvenser kommer jag att tala om funktionsmaktsordning. Detta begrepp används för att det tydligt knyter funktion och norm till makt. McRuer (2006) presenterar i boken *Crip Theory: Cultural Signs of Queerness and Disability* begreppet *compulsory able-bodiedness* vilket uttrycker funktionsnormens tvingande karaktär. Inom ett system där den funktionsfullkomliga normkroppen konstrueras som den överordnade, den ”normala” görs den till ett eftersträfvansvärt, obligatoriskt, ideal. Detta begrepp sammanlänkar crip med queer då det är ”thoroughly interwoven with the system of compulsory heterosexuality that produces queerness” (McRuer, 2006, s.2). Enligt McRuer (2006) är funktionsfullkomlighetsidealet i stort sett ouppnåeligt. Människors funktionsförmågor förändras över tid och även om funktionsfullkomligheten som position kan nås under korta

⁶ Att jag här väljer att översätta *disabled* till funktionsnedsatt har att göra med att dikotomin abled/disabled, såsom den behandlas ur ett cripteoretiskt perspektiv, innebär att dessa kategorier är hierarkiskt *konstruerade*. Även om ”det reella innehållet i funktionsnedsättning inte existerar är kategoriseringen ett reellt verktyg och konsekvenserna av denna är funktionshinder” (Berg & Grönvik, 2007, s. 8).

tidsperioder är den aldrig beständig. Detta gör det möjligt att föra ett resonemang om att "alla är vi funktionsvarierade", vilket kan vara en lockande tanke för att bryta "vi och dom-barriären" (Berg & Grönvik, 2007, s.7). Dock är risken med detta att vi då bortser ifrån att den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt skapar högst reella konsekvenser.

The fact that some of us get beaten and left for dead tied to deer fences or that others of us die virtually unnoticed in underfunded and unsanitary group homes should be enough to highlight that the heterosexuality/queer and able-bodied/disasabled binaries produce real and material distinctions. (McRuer, 2006, s.157).

Kopplingen mellan funktionsfullkomlighet och normativitet innebär att denna position utgör en naturliggjord "icke-identitet". Den funktionsfullkomliga identitetspositionen förblir ouppmärksam och utgör den norm utifrån vilken andra identiteter jämförs. Det normavvikande är det som blir belyst, görs till problemområde och anses vara i behov av insatser (Berg & Grönvik, 2007, s.5). I rapporten *World Report on Disability* (World Health Organization & The World Bank, 2011) riktas fokus mot "people with disabilities". Vikten av olika insatser mot funktionshindrande samhällsstrukturer betonas. Dessa insatser är givetvis nödvändiga och en grundförutsättning för alla människors lika rättigheter och rapporten fyller därmed en viktig funktion. Ur ett normkritiskt perspektiv blir det däremot tydligt att dessa insatser inte ifrågasätter normen som sådan. Genom att rikta fokus mot funktionshindrande processer kan normaters privilegier delvis synliggöras, dock upprätthålls normaters överordnade ställning av dess inbyggda flexibilitet. Flexibiliteten består i att det avvikande tolereras, på normaters villkor, till en viss gräns. Detta medför att den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt kan förbli intakt (Berg & Grönvik, 2007, s.5).

Ett viktigt begrepp inom Crip Theory är *performativitet*. Crip är något som *görs*, en person *är* inte crip (Rydström, 2012, s.10). Enligt samma logik förstås "Funktionsfullkomliga identiteter skapas genom att individer försöker uppträda som det funktionsfullkomliga idealet." (Berg & Grönvik, 2007, s.6). Genom upprepande handlingar, strukturer och institutionella regelverk upprätthålls således distinktion funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt (Rydström, 2012, s. 11). Crip kan förstås utgöra teoretiska analyspositioner som riktar motstånd mot ableism (Berg & Grönvik, 2007, s.8). Crip som position kan antas av personer oberoende av funktionsuppställning. Att anta en crip position innebär att en person "dissents from the binary division of the world into able-bodied and disabled" (McRuer, 2006, s.36-37). Enligt McRuer är dock risken med detta, att också normater anammar positionen crip, *appropriering* (s.37),

vilket riskerar ”att de funktionsfullkomliga övertar crip och dränerar den på sin radikala potens.” (Berg & Grönvik, 2007, s.9). McRuer betonar att ”non-disabled crips need to acknowledge that able-bodied privileges do not magically disappear simply because they are individually refused” (s.36). Dock ser McRuer att positionen crip med fördel antas av alla som riktar motstånd mot ableism. Därtill menar Vaathera (2012) att crip, trots risken för appropriering, bidrar till att destabilisera dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. Vidare är ”crip” i Crip Theory i sig ett slags motstånd då det, likt ”queer” i queerteori, ursprungligen var ett nedsättande begrepp som återtagits, omtolkats, och gjorts till en positivt laddad identitetsposition för ifrågasättandet av funktionsnormen och dess kategorier (Berg & Grönvik, 2007, s.4).

Att ifrågasätta funktionsnormen handlar delvis om att belysa att det finns normerade ideal som verkar exkluderande, funktionshindrande. Den till synes enkla lösningen är att ”integrera” de som exkluderats och rikta åtgärder mot de strukturer som verkar funktionshindrande. Men, som Rydström (2012) betonar, handlar tillgänglighet om mer än så:

Accessibility is not only about automatic door openers, ramps and sign-language interpretation, even if this is important. Even more important is an including mentality that would help people get over their insecurity in front of disability. (Rydström, 2012, s. 11).

En tillgänglig kollektivtrafik innebär inte att personer slutar att uttrycka former av “contempt and fear for the weak and the different.” (Rydström, 2012, s. 11). Utifrån såväl ett crip som queerteoretiskt perspektiv är ”integrering”, som bygger på en normativ ordning, inte lösningen. Det handlar om att ifrågasätta ”the order of things” (McRuer, 2006, s.2) och således ställa frågorna: Hur kan alternativa praktiker som inte integrerar/inkluderar på normatens villkor se ut? Hur kan vi få ett mer jämlikt samhälle där människors olikheter accepteras och respekteras utan att dessa olikheter förminskas eller värderas?

2. 3 Normen – makten – motståndet

Som nämnt i inledningen kan normen verka som en subtil och ”osynlig” makt (Lilja & Vinthagen, 2009, s.48). Att normer tenderar att verka i det dolda gör att de ibland är svåra att uppfatta, förstå och i slutändan, att ifrågasätta. I Sveriges Radios program ”Funk i P1” använder genusvetaren Christine Bylund den tillgängliga toalettens ”könslöshet” för att belysa funktionsnormen. På offentliga platser finns ofta tre olika toaletter att välja mellan, den med en ”manlig” symbol, den med en ”kvinnlig” symbol samt den med en rullstolssymbol. Detta

synliggör dels den binära tvåkönsnorm som gör att en person förväntas välja toalett utefter kön (där endast två görs möjliga) men också ”Att kön är jätteviktigt för alla *utom* för personer som måste använda en tillgänglig toalett, och då är kön helt plötsligt oviktigt. Och där har man bara rullstolstoaletten för alla avkönade crips. Och det är kanske också det som är symbolen för personer med normbrytande funktionalitet generellt.” (Bylund, 2016, 5 juli). Jag tolkar detta exempel som ett sätt att belysa hur funktionsnormen kan uttryckas som diskursiv maktpraktik. Lilja och Vinthagen (2009) menar att ”Diskurser fungerar genom representationer, det vill säga bilder, ljud, meningar, ord etc., som står för, representerar, uttrycker eller kommunicerar en tanke, en idé eller en känsla.” (s.77). Mot bakgrund av ovanstående exempel blir det tydligt att ”rullstolsymbolen” ger uttryck för en funktionsnorm, den kommunicerar en tanke om att personer kan delas in i antingen män, kvinnor eller rullstolsburna. Vidare ger symbolen också uttryck för att alla som behöver använda den tillgängliga toaletten skulle vara rullstolsburna. Detta knyter an till hur det ofta fokuseras på det ”visuellt kroppsliga” (Sörensdotter, 2015, s.15) när det talas om variationer av funktionsuppsättning.

Ett motstånd mot de dominerande diskurserna kan innebära ett upprepande av andra alternativa diskurser eller också ett annorlunda upprepandet av den dominerande diskursen (Lilja & Vinthagen, 2009, s. 78). Normer verksamma genom diskurser och maktrelationer tenderar att inte uppmärksammas då de uppfattas som ”naturliga” (ibid, s.81). Normkritik som synliggör, ifrågasätter och utmanar normen kan förstås som motstånd. Huruvida något ska förstås som motstånd är en omdiskuterad definitionsfråga inom motståndsforskningen. Framförallt finns det olika åsikter om motståndet måste vara intentionellt eller inte (ibid, s.51). Jag har valt att använda motståndsbegreppet såsom det definieras av Lilja & Vinthagen (2009):

1) en handling som utförs av 2) någon i en underordnad position i relation till makten ifråga – eller i solidaritet med någon i en underordnad position (som ställföreträdande motstånd), i 3) respons till denna makt, där 4) denna handling/respons åtminstone har möjlighet att underminera denna makt. (s.51).

Denna definition innefattas inte av intention. För min studie innebär detta att den integrerade dansens motståndspotential inte nödvändigtvis bygger på att de som dansar och/eller är delaktiga har intentionen att göra motstånd. Däremot innebär det att inkluderande danspraktiker åtminstone måste ha möjligheten att underminera den maktordning som funktionsnormen inbegriper. Att utgå ifrån ett motståndsperspektiv handlar om att belysa och förstå makten, därtill handlar det om att visa på motståndet betydelse för social förändring (Lilja & Vinthagen,

2009, s.48). Med hjälp av ett motståndsperspektiv ämnar uppsatsen lyfta fram förändringspotentialen hos inkluderande danspraktiker.

2. 4 Dans som funktions-normkritiskt motstånd

Integrated dance is dance that works. It needs no more introduction than that. (Benjamin, 2002, s.16).

Citat ovan är hämtat från *Making an Entrance* (Benjamin, 2002), den första bok att praktiskt introducera "the teaching of dance with disabled and non-disabled students as equal contributors" (ibid.). Författaren, Adam Benjamin, är en av grundarna till CandoCo Dance Company, som är ledande part i projektet *Moving Beyond Inclusion*. CandoCo och Benjamin kan ses vara tongivande för utvecklingen av integrerad dans i Europa. Att integrerad dans är dans "that works" handlar om att integrerandet inte bara handlar om synlig inkludering, att en person med funktionsvariation syns på scenen är inte detsamma som att denna person är "integrated into the performance" (ibid, s.16). Integrerad dans handlar om att integrera alltifrån ljud, ljus och musik till rörelser och idéer och därtill om att "the groups's aims and objectives serves everyone involved, disabled and non-disabled" (ibid.). Candoco beskriver inkluderande danspraktik på detta vis:

Our approach is not to "integrate" people into our company, as that would suggest individuals need to be made to fit into an existing structure. Rather, we try to ensure our approach is as accessible as possible in order that people can 'come as they are' to access, engage with and participate in our work. (Candoco Dance Company, u.å.)

Som presenterades inledningsvis kan danskompanier som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar ge uttryck för motstånd då de potentiellt utmanar föreställningar om hur en kropp ska se ut och fungera - och dansa (Irving & Giles, 2011). Att integrerade danskompanier innehar en motståndspotential innebär dock inte att deras arbete nödvändigtvis är funktions-normkritiskt. Ur ett dansanalytiskt perspektiv är det inte minst av vikt att se till hur dansarna, deras olika kroppar och rörelser faktiskt förhåller sig till varandra på scen (Cooper Albright, 1997, s.69). I boken *CHOREOGRAPHING DIFFERENCE: The Body and Identity in Contemporary dance*, visar Cooper Albright (1997) hur ett antal danskompanier som inkluderar dansare med olika funktionsuppsättning ifrågasätter "just what kinds of movements can constitute a dance and, by extension, what kind of body can constitute a dancer." (s.57). Jag tolkar detta ifrågasättande som ett motstånd mot funktionsnormen, ett utmanande av givna idéer om hur en kropp förväntas se ut och fungera.

Dans är ett kroppsligt uttryck, ”an expressive discourse comprised of physical movement” (Cooper Albright, 1997, s.56). Att se dans är att möta den egna och den dansande kroppen.

In performance, the audience is forced to deal directly with the history of that body in conjunction with the history of their own bodies. This face-to-face interaction is an infinitely more intense and uncomfortable experience which demands that the audience engage with their own cultural autobiographies, including their own histories of racism, sexism, and ableism. (Cooper Albright, 1997, s.121)

Ett normkritiskt perspektiv innefattas av en viss utgångspunkt utifrån vilken specifika frågor (som inte bygger på normativa ideal) kan ställas. Inom ramen för det svenska projektet *KROPPSFUNKTION* ställs frågan: ”Hur kan koreografisk praktik se ut, talas om och utformas, om den görs med funktionsvariationer som både startpunkt och ideal?” (Sandström, 2015, s.5). Boken *KROPPSFUNKTION – en antologi* (Sandström, 2015), som gavs ut i samband med projektet, har varit en stor källa för inspiration till denna uppsats. I antologin ryms texter som syftar till att ”ompröva givna förståelser av vad kropp, funktion och koreografi är och kan tänkas vara.” (ibid, s.5).

2. 5 Global utvecklingsforskning – social exkludering och andrefiering

Som nämnt i inledningen har det inom globala utvecklingsforskning traditionellt sett inte fokuserats på frågor om funktionshinder. Dock har rapporter som *World Report on Disability* (World Health Organization & The World Bank, 2011) bidragit till att funktionshinder kommit att behandlas i relation till fattigdom och hälsa samt diskuterats utifrån diskursen om mänskliga rättigheter. I rapporten slås fast att ”People with disabilities have generally poorer health, lower education achievements, fewer economic opportunities and higher rates of poverty than people without disabilities.” (World Health Organization, 2011). Ett utpräglat funktions-normkritiskt perspektiv saknas dock, trots att utvecklingsforskningen behandlat globala problem som är kopplade till just normer och dess gränsdragningar. I *Globalization and Social Exclusion* (Munck, 2005) lyfts social exkludering fram som ett globalt problem kopplat till konstruktionen av det ”normala”, det vill säga sociala normer i en specifik historisk och geografisk kontext (ibid, s.31). I boken behandlas normer i relation till etnicitet, klass och kön men inte i förhållande till funktion.

Inom postkolonial teoribildning förstås processer av andrefiering, *othering*, vara del i det koloniala/postkolonial förtrycket. Dessa processer innebär ”systematized and hierachical

construction of difference between groups of people” (McEwan, 2009, s. 122). Andrefiering bygger på skapandet av binära oppositioner som delar in människor i ett ”vi och dem”. De binära oppositionerna ”are not innocent, but are bound up in logics of domination and have material consequences.” (ibid.). Det västerländska koloniala ”jag” som konstruerats som det normala och goda, därtill vita och manliga, är också en position som utgår ifrån att vara funktionsfullkomlig (ibid, s.123). Andrefieringsprocesser, med dess inbyggda binära oppositioner, belyser därmed normen som maktordning. Likt begreppet *ableism* riktar dessa processer fokus mot hur personer, vars egenskaper anses vara norm, överordnas det normavvikande (Apelmo, 2012, s.57).

Inom en global utvecklingskontext ryms frågor rörande inkludering och mänskliga rättigheter. Dessa frågor är oundvikligen del i integrerade danspraktiker. Att göra dansscenen och dansutbildningar tillgängliga för alla, oberoende av kroppsfunction, kan ses som en rättighetsfråga och således också som del i en inkluderande utveckling. Rätten att inkluderas och skyddas mot diskriminering ryms inom FN:s *Convention on the Rights of People with Disabilities* (2006). Mot bakgrund av denna konvention lyfter dansprojektet *Moving Beyond Inclusion* fram problematiken med att ”Training and employment opportunities for disabled artists remain limited, the quality of the work remains inconsistent and presenters continue to see work by and including disabled people as ’fringe’ promoted out of politically correct necessity as opposed to creative excitement.” (Moving Beyond Inclusion, 2015).

Dansprojekt världen över visar att dans kan höra hemma i en global utvecklingskontext. Yante, Youth Art and Levante, är en icke-statlig organisation verksam i Palestina. En av organisationens grundpelare är inkludering och deras arbete bygger på tron om att “dance as a form of art and a physical, social, emotional, cognitive and intellectual experience can transform the lives of individuals and communities.” (Yante, 2016). Sedan 2011 arbetar organisationen med projektet I CAN MOVE, ett treårigt dansprogram som är “designed to raise the supply of and hence the accessibility to qualitative cultural activities for all strata: social and age (Youth, elderly, handicapped.. etc).” (Yante, 2016). Ett annat exempel är *exChange Moçambique–Sweden*, ett konstnärligt utbytesprojekt där ”koreografer och dansare från båda länderna arbetar med ett inkluderande perspektiv på kropp och koreografi.” (Dansens Hus, u.å.). Dessa två projekt visar, likt *Moving Beyond Inclusion*, hur dans är knutet till både kropp och samhälle. De visar också på hur vi genom dansen och våra kroppar både kan skildra samhället och ifrågasätta det.

3. Metod och material

3.1 Material och datainsamlingsmetod

Jag har i min undersökning utgått ifrån det EU-finansierade projektet *Moving Beyond Inclusion*: ”ett tvåårigt aktivitetsprogram som vill visa på mångfald och skapa lika möjligheter för alla att utöva danskonst.” (Spinn & Producentbyrån, 2016). Medverkande i projektet är sex europeiska danskompanier. Den svenska parten utgörs av Spinn och Producentbyrån. Spinn är ett internationellt danskompani med bas i Göteborg. Det är Sveriges första integrerade danskompani. Spinn vill ”vidareutveckla danskonsten med nya kroppar som utmanar stereotyper och tar upp frågor som vem som får ta plats på en scen.” (ibid.). Spinn samarbetar med Producentbyrån som sköter administration och ekonomi (ibid.). Att jag valde att utgå ifrån just *Moving Beyond Inclusion* innebar att jag kunde få direktkontakt med personer som varit delaktiga under projektdagarna i Sverige. Vidare kunde jag genom kontakt med Spinn få en nära inblick i deras arbete, vilket hade varit svårare om jag valt ett projekt som inte varit verksamt i Sverige eller Göteborg. För att få en bakgrundsbild av projektet i sin helhet har jag läst den projektansökan som gjordes för att beviljas stöd från Europeiska kommissionens program ”Kreativa Europa”. Jag har också använt mig av ett programblad som beskriver de olika delarna av projektet som genomfördes i Sverige. Utöver detta material har jag också tagit del av en kort dokumentationsfilm från Uddevalla Choreographic Lab. En mer ingående beskrivning av projektet, som bygger på det nämnda materialet, presenteras i avsnitt 4.

Projektet är nystartat, mellan 23 augusti- 2 september i år pågick den första delen av projektet och denna genomfördes i Sverige. Under projektdagarna i Sverige genomfördes *Lab Sweden*, ett ”konstnärligt labb för dansare med olika funktionsuppsättningar.” samt *Uddevalla Choreographic Lab* som gick ut på att ”utforska kroppens möjligheter” (Spinn & Producentbyrån, 2016). I samband med projektet genomfördes också en inspirationsdag under temat ”Vem vågar ge plats på scen?”. Det material jag använt: intervjuer och utvärderingar, bygger på dessa tre delar av projektet. Utvärderingsmaterialet är tvådelat, ett från Lab Sweden och ett från Uddevalla Choreographic Lab. Utvärderingarna som jag tagit del av är en sammanställning och bygger på frågor som skriftligen besvarats av deltagarna. Dessa frågor har handlat om deltagarnas förväntningar och reflektioner i samband med projektet. Då detta material utgör sekundärdata har det inte använts i lika stor utsträckning som intervjumaterialet.

Jag har genomfört intervjuer med tre personer som varit verksamma inom projektet på lite olika vis, samtliga var delaktiga under en eller flera av projektdelarna i Sverige. Jag kommer att använda de fingerade namnen X, Y och Z. X är koreograf, Y är dansare och Z är dansare och danskonstnär. Respondenternas skilda bakgrund och varierade huvudsakliga sysselsättning bidrar med olika perspektiv. Valet av intervjupersoner grundade sig i att den person som jag först fick kontakt med, den konstnärliga ledaren för Spinn, föreslog dessa personer då deras bakgrund skiljer dem åt samt att deras deltagande i projektet sett lite olika ut. Samtliga intervjupersoner gav uttryck för att vara normmedvetna och insatta i de frågor som uppkom under intervjuerna. Detta påverkade vilka följdfrågor jag ställde och präglade samtalen i stort. Urvalet av intervjupersoner kan därmed ha påverkat resultaten som också visar på denna normkritiska hållning. Att jag endast intervjuade tre personer hade att göra med att det tog tid att få tag på intervjupersonerna och sedan hitta tid för intervjutillfället. Den tid jag haft till förfogande för materialinsamling har också använts till att läsa på om projektet i stort och annan relevant bakgrundsinformation. Då jag varit intresserad av de subjektiva upplevelserna av inkluderande dans i relation till kropp och funktionsnorm, och inte varit ute efter att generalisera, har antalet intervjupersonerna inte varit avgörande för studiens syfte. Esaisson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud (2007) menar att antalet intervjuer måste ses i relation till det arbete varje intervju kräver. Det handlar inte om att fler intervjuer alltid är bättre utan snarare om vikten av ”genomtänkta urval och även i övrigt noggranna förberedelser.” (s.294).

Jag har genomfört tre stycken semistrukturerade intervjuer, en med varje intervjuperson. Intervjuerna har varit omkring 50 minuter långa. Intervjuerna har utgått från en flexibel intervjuguide med teman och frågor som varit relevanta för uppsatens syfte (Mikkelsen, 2005, s.169). Intervjuerna har spelats in, efter att respondenterna godkänt detta, och transkriberats. Då jag varit intresserad av de subjektiva upplevelserna av projektdeltagandet och inte ämnat få någon generaliserbar data, har frågorna utifrån intervjuguiden kommit att anpassas efter vad som kommit fram i samtal med respektive respondent. Då respondenterna har erfarenhet från andra kontexter än den inom projektet har intervjuerna kommit att kretsa kring deras breda erfarenhet och kunskap rörande dans, normer och motstånd i stort. Att jag valde att göra semistrukturerade intervjuer gav utrymme för detta vilket bidrog till att ge en bred bild av hur dans kan förstås och upplevas. Vid samtliga intervjutillfällen har jag kortfattat presenterat undersökningens syfte och bakgrund. Jag har beskrivit att min egen ingång till valet av uppsatsämne bygger på ett dansintresse men också ett intresse för samhällsnormer rörande kropp och funktion.

Det finns ett antal svårigheter och problem som kan uppkomma i intervjusituationer. Dessa kan sammanfattas i det som kallas ”intervjuareffekter”, effekter som har att göra med hur den som intervjuar påverkar intervjun och respondenten, och därmed utgör en felkälla (Esaïsson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2012, s.235). Då den kvalitativa intervjun används för att ta reda på hur respondenten ”sees the world” (McCracken, 1988, s.21) är det av vikt att inte förväxla respondentens svar med egna resonemang och logiker. I min egen undersökning blir detta högst relevant eftersom jag ämnar använda mig av en rad teoretiska begrepp såsom normer och motstånd samt kategorier såsom funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. Det McCracken kallar ”active listening strategies” handlar om risken att som intervjuare läsa in viss mening i det som respondenten säger och utifrån det ställa ledande frågor. Även om jag i min analys senare har teoretiserat det respondenterna sagt i former av exempelvis motstånd har det varit av vikt att under intervjun ”allow the respondent to tell his or her own story in his or her own terms” (ibid, s.22).

3.2 Analytisk metod

Intervjuerna och utvärderingsmaterialet har analyserats genom kvalitativ innehållsanalys. Vid läsning av det transkriberade intervjumaterialet och utvärderingsmaterialet synliggjordes mönster av återkommande ämnen. Förhållningssättet till kropp, sin egen och andras och synen på olikheter utgjorde ett sådant slags mönster. Ett annat mönster var att samtliga respondenter gav uttryck för ords betydelse knutet till funktionsnorm. Utifrån de olika mönster som framkom vid läsningen av materialet togs tre teman fram (Patton, 2015, s.541). Dessa teman fick följande titlar: *Olika är viktigt – mötet mellan kroppar*, *Funktionsmaktsordningen – arkitektens koreografi och språkets betydelse* samt *Dansens kraft – rörelse bortom inkludering*. Dessa teman har analyserats utifrån ett cripteoretiskt ramverk och ett motståndsperspektiv. Därtill har delar av materialet analyserats med hjälp av begrepp och koncept som ryms inom fältet Disability Studies.

3.3 Etiska överväganden

Inom feministisk forskning betonas vikten av att belysa hur forskarens roll och position påverkar studien ifråga (Sprague, 2005). Att skriva in jaget handlar om transparens. Att vara tydlig med utifrån vilken position en skriver samt vad denna position innebär för studien. För denna uppsats, som anammar ett normkritiskt perspektiv, blir det relevant att lyfta fram min egen position som normat. Det vill säga, enligt normerande ideal betraktas min kroppsfunction

som ”normal”. Att jag kan passera som funktionsfullkomlig medför makt. Men, sociala maktrelationer är inte statiska och en rad andra variabler, såsom kön, ålder, klass och etnicitet har också betydelse. I en intervjusituation spelar dessa faktorer roll för hur samtalet, mellan den som intervjuar och respondenten, gestaltas (Fägerborg, 1999, s.60). Sprague (2005, s.123) menar att det är troligt att respondenten kommer att tala på olika vis beroende på om hen ser intervjuaren som ”densamme” eller som ”den andre”.

Det finns ett antal etiska riktlinjer att förhålla sig till i samband med intervjuer. En sådan är *informerat samtycke*, som handlar om att undersökningspersonerna ska delta frivilligt i studien samt att de ska vara informerade om dess syfte (Kvale, 2007, s.107). En annan riktlinje handlar om *konfidentialitet*, undersökningspersonernas anonymitet. Att använda fingerade namn är en del av detta. Om intervjupersoner, trots att deras verkliga namn inte används, beskrivs på ett sätt som gör att de potentiellt kan identifieras av andra måste detta godkännas av intervjupersonen ifråga (ibid, s.109). Sådana situationer har varit aktuella i detta arbete, och har hanterats såsom Kvale (2007) föreslår.

4. Bakgrund

Projektet *Moving Beyond Inclusion* finansieras delvis av EU:s program ”Kreativa Europa”. De deltagande parterna är *Candoco Dance Company* – Storbritannien, *Oriente Occidente* – Italien, *Dance Centre Zagreb/Centre for Movement Research* – Kroatien, *Tanzfaehig/Dachverband Tanz Deutschland*–Tyskland, *Beweggrund*–Schweiz samt *SPINN/Producentbyrån* – Sverige. Projektet syftar till att ”utveckla den professionella danskonsten både vad gäller dansare, koreografer och publik.” (Spinn & Producentbyrån, u.å.). I projektansökan lyfts inkludering fram som ett huvudsakligt fokus med en vilja att lyfta fram en mångfald av kroppar och funktioner. Att arbeta inkluderande ses som ”an opportunity for greater economic, cultural and creatice impact.” (Moving Beyond Inclusion, 2015, s. 3). Projektsamarbetet utgår ifrån *the social model of disability*. I ansökan definieras *inclusive companies* som ”a group that has moved away from segregated dance structures to ones that are open to disabled and non-disabled practitioners, students, participants and that harness this diversity for creative exploration and enhancement.” (ibid, s.2). Personer med funktionsvariationer inkluderas i olika grad inom EU men för ”disabled artists” generellt sett är arbetsmarknaden begränsad. *Moving Beyond Inclusion* vill verka för ett paradigmskifte och förändra ”the discourse around disability

in the arts from one of deficit to one of positive contribution.” (ibid, s.4). En bredare representation på dansscenen bidrar till en bredare representation i publiken: ”By diversifying who is performing on stage and what is seen we will diversify and increase our audiences to include not only members of society who have felt they have not been represented on stages across Europe but also those looking for a reinvigorated and dynamic experience.” (ibid, s.5). Att arbeta inkluderande handlar i slutändan om att skapa ”more exciting artistic work” (ibid).

5. Resultatredovisning och analys

5.1 Olika är viktigt – mötet mellan kroppar

Koreografi och dans handlar om kropp, från alla håll och vinklar. Och då kan det vara samhällskropp, det kan vara min kropp, det kan vara stadskropp. (X).

Hur än en väljer att definiera dans tycks dansen alltid vara knuten till kropp. För Y handlar dansandet om ett samspel men också om ”att använda kroppen på ett sätt som jag aldrig skulle göra i vardagen”. Både X och Y ger uttryck för att dansens relation till kroppsnormer är tudelad. Å ena sidan har dansen en historia av att privilegiera och reproducera idéer om den ideala funktionsfullkomliga kroppen. Som Y uttrycker det: ”baletten på operan är ju fortfarande jättekonservativ” och X: ”dans och koreografi kan konservera gamla föreställningar om den funktionella kroppen”. Inom viss dans ryms således normativa ideal för hur en kropp bör se ut och fungera. På detta sätt verkar funktionsnormen begränsande genom att fokusera på vad kroppar *inte* kan göra (Sörensdotter, 2015, s.15). Å andra sidan har den moderna dansen kommit att bryta med dessa idéer och blivit mer normkritiskt präglad. X menar att det inom dansen finns ”en strömning idag som analyserar kropp och samhälle mycket mer medvetet”. En liknande tanke uttrycks av Y:

Musiken, tycker jag, den har ju inte alls öppnat upp såsom dansen. Men det är ju också för att den bygger så starkt på ett system. Om man är symfoniker så ska man spela, kunna hela sitt vokabulär. [...] Så på ett sätt är ju dansen mycket mer öppen än kanske andra världar. För att det bygger så mycket på en process som är väldigt igång och kroppen har så mycket möjligheter att göra saker. (Y)

Y ger uttryck för att dansens koppling till kroppen gör att den skiljer sig från andra konstnärliga uttryck, såsom musiken. Dans kan öppna upp för kroppens *möjligheter*. Att fokusera på vad kroppar kan göra, istället för vad de inte kan, blir att belysa kroppars potential. Detta kan förstås

utifrån ett cripteoretiskt perspektiv där normkroppen ifrågasätts som ideal och fokus riktas mot vad specifika kroppar *kan* göra (Sörensdotter, 2015, s.15-16).

Dans som inkluderar olika kroppar kan ses handla om möten och att lära av andra. Z beskriver den inkluderande dansen på detta vis:

[D]et handlar om att mötas och lära av varandra, inte såhär att ”nu ska jag komma till dig och lära dig” utan jag tycker det här mötet, att skapa mötesplatser är liksom grundbulten i det vi jobbar med. Och ska vi kunna jobba med någon som har en annan funktionsuppsättning än oss själva [...] så behöver vi lära oss olika saker. (Z)

Enligt Z:s beskrivning handlar det om att mötas jämlikt. Att vara medveten om att vi måste lära av den andre för att kunna arbeta inkluderande. I Spinns verksamhet ryms, utöver det professionella danskompaniet, ett antal barn- och ungdomsgrupper. I dessa grupper uppstår möten som, enligt Z, är ovanliga i ett annars segregerat samhälle.

[F]ör de barnen så är det inget konstigt att möta en annan människa med en annan funktionsuppsättning än de själva. Man möter varandra genast mycket mer jämlikt. Och oavsett vart de tar vägen i sitt liv och skola och längre fram i arbetslivet, så kommer de ha med sig den erfarenheten och det tror jag är samhällsförändrande i sig. För att idag är skolan så fruktansvärt segregerad, på ett väldigt ohälsosamt sätt tror jag. När det handlar om att få förståelse för varandra som människor. Det tror jag kanske är den djupaste inneboende samhällsförändringen som dansen kanske kan ge, att vi kan förstå varandra som människor och att vi kan samexistera, och då kanske vi inte behöver segregera, på det sättet som görs nu. (Z)

Den segregering som Z talar om gör att människor inte ofta möter det som är olikt. I skolan delas vi in och segregeras utefter exempelvis ålder och funktionsförmåga. Barn som tidigt möter personer med andra kroppar och funktionsuppsättningar än de själva kommer i framtiden inte vara främmande inför detta möte. Enligt Z handlar det om att få förståelse för varandra som *människor*, om att komma bortom funktionsförmåga. Att mötas som människor handlar dock inte om att hänfalla i att ”alla är vi funktionsvarierade”, utan snarare om en respekt inför att vi alla är *olika*. Ur ett cripteoretiskt perspektiv handlar det om att ifrågasätta den normativa ordning som bygger på dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt (McRuer, 2006). Att mötas jämlikt, som Z uttrycker det, blir ett sätt att sätta denna hierarkiska dikotomi ur spel.

5.1.1 Kroppar på scen

Det är därför jag står på scenen för att jag vill kommunicera, jag vill berätta, jag vill möta. (Z)

Dans kan, likt andra konstnärliga uttryck, förstås handla om kommunikation. Att vilja berätta och mötas, som Z beskriver det. Under ett scenframträdande riktas blickar mot de mot de kroppar som representeras där. Kropparna på scenen blir synliga, uppmärksammade. Y berättar utifrån sin erfarenhet som dansare med funktionsvariation:

Det är många som frågar ”vågar man titta på någon som har en funktionsnedsättning?” Om barn frågar så är man ju såhär ”nej”. Men jag tänker att om jag är på scen så är det ju såhär ”titta!”, jamen bara gör det. Och jag tror att det är många som tycker att det är spännande att verkligen få tillåtelse till det. (Y)

Det som Y beskriver kan förstås utifrån Garland Thomsons (2009) idéer om det mänskliga stirrandet. Att barn som stirrar blir tillsagda är en del i att stirrande, enligt en slags anständighetsnorm, ses som opassande. Det Y beskriver är ett sätt att tillåta stirrandet, att bjuda in till det och öppna upp för ett möte, ”an exploratory expedition into ourselves and outward into new worlds” (Garland Thomson, 2009, s.6). Vad händer när publikens kroppar och blickar möter kropparna på scenen? Y beskriver mötet med publiken efter en föreställning som speciell.

Efteråt så blir det alltid att folk vill stanna kvar och prata. Vi har märkt att när vi går av scen så står det kvar och liksom ”kommer de inte?”. Och jag själv tycker det är väldigt kul att prata med folk efteråt även om det egentligen inte tillhör kutymen. Och jag vet inte riktigt vad det är men det är något som uppstår där, som ju är av intresse ofta, man kanske måste smälta det man har sett. (Y)

Stirrandet öppnar upp för frågor som öppnar upp för berättelser. Y som också har medverkat i barnföreställningar beskriver hur barn, precis som vuxna, uttrycker en nyfikenhet, ”de vill veta allt”. Till skillnad från vuxna är barn mer raka och direkta i sina frågor men, säger Y, ”egentligen tror jag att de vill veta samma saker men de vågar inte fråga det på samma vis men man känner ju att det finns ett behov.” Nyfikenhet hos den vuxna publiken tycks här krocka med normen för vad som anses lämpligt att fråga. Y uttrycker det som att ”man kanske måste smälta det man sett”. Att publiken behöver smälta det de sett kan förstås som att det sett något som det inte är vana att se, att deras ”visual landscape”(Garland Thomson, 2009, s.9) vidgats, vilket i sin tur givit upphov till en nyfikenhet, en vilja att veta mer.

5.1.2 En crisp förståelse av kroppar och funktioner

I projektet *Moving Beyond Inclusion* möts dansare med olika funktionsuppsättningar. I utvärderingen från Lab Sweden uttrycks ett antal förväntningar som handlar om just mötet med det som är olik. Dessa är några av dem: “Meeting *different* people, To work with *different*

bodies, Learning to understand *different* people, Understanding *different* tools (wheelchairs, crutches, etc.), Gaining a better understanding of how *different* companies work. “ (Evaluation – Lab Sweden, 2016, min kursivering). Många av förväntningarna knyter an till en vilja att möta och lära av det som är olikt. Jag tolkar detta som en nyfikenhet och öppenhet inför det främmande, vilket knyter an till den cripteoretiska frågan ”what might it mean to welcome the disability to come, to desire it?” (McRuer, 2006, s.207). Och, i en danskonstnärlig kontext, vad innebär det att låta funktionsvariationer både vara ”utgångspunkt och ideal” (Sandström, 2015, s.5)?

Att experimentera, som att jaha nu faller benet såhär, att utforska det som jag annars bara tycker är jobbigt. Och så kanske alla i Spinn, börjar amen okej, hur skulle våra ben röra sig om de rödde sig som Y. [...] och likadant när jag träffar andra sorts kroppar så blir jag såhär ’aha, okej’ och jag börjar tänka på om min arm är av här vad får jag då för tyngdpunkt? (Y)

Y uttrycker en nyfikenhet och konstnärlig utvecklingspotential i utforskandet av sin egen och andras kroppar. De, enligt normerande ideal, så kallade ”nedsättningarna” omtolkas till att vara själva förutsättningen för konstnärlig progression. Den normavvikande kroppen förstås således tillföra ”en specifik kunskap och rörelseexpertis” (Sandström, 2015, s.6).

Genom att inte se funktionsvariationen som en nedsättning utan som utgångspunkt utmanas funktionsnormen och den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt ifrågasätts. Jag tolkar detta som ett motstånd mot funktionsnormen. Enligt den motståndsdefinition jag valt att utgå ifrån (se avsnitt 2.3) behöver en motståndshandling ”åtminstone ha möjlighet att underminera denna makt” (Lilja & Vinthagen, 2009, s.51). Även om utforskandet av och förhållningsättet till kroppar som Y uttrycker, inte rubbar hela den samhällseliga funktionsmaktsordningen, har den, om så för en stund, satt den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt ur spel. Den funktionsfullkomliga kroppen är plötsligt inte den eftersträvansvärda norm som andra kroppar jämförs emot.

Y berättar om en teknikklass som leddes av en person med cerebral pares och som hade stela, spastiska händer. Ledaren uttryckte att de som var där och tog hens klass, inte behövde härma hens rörelsespråk. De som var där såg det däremot som spännande att utforska just de specifika egenskaper som ledarens funktionsvariation medförde. Ledaren uttryckte att hens stela händer är just det som hen tycker är jobbigt med sin kropp och därför hela tiden jobbade med, för att få en så avslappnad kropp som möjligt. Detta, berättar Y, ledde till en diskussion om vem det då är som är normen. Exemplet kan förstås ge uttryck för det som McRuer (2006) benämner *compulsory able-bodiedness*, funktionsfullkomlighetens tvingande karaktär. Frivilligt

stela/avslappnade händer är egenskaper som ryms inom det som, enligt normerande ideal, betraktas som "normalt". Dessa egenskaper betraktas således, enligt normen, som eftersträvansvärda. Något som deltagarna i teknikklassen tillfälligt ändrade på genom att öppna upp för att de egenskaper som ledarens funktionsvariation medförde istället kan betraktas som ett slags ideal. Detta exempel ser jag som ett sätt att göra crip, att bryta normen genom att inte utgå ifrån den hierarkiska dikotomin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. Samtidigt är det av vikt att inte bortse från den förkroppsligade upplevelsen av ableism. Som McRuer påpekar "able-bodied privileges do not magically disappear simply because they are individually refused." (s.36). Därtill har ledaren ifråga givetvis tolkningsföreträdare och de normerande ideal som konstruerar hans funktionsvariation som "nedsättning" kan inte särskiljas från hans konkreta kroppsliga upplevelse.

5.2 Funktionsmaktordningen – arkitektens koreografi och språkets betydelse

Allt kan vara dans, hur människor rör sig genom staden eller i relation till koreografi. Hur koreograferar staden? Hur påverkar arkitekturen? Hur koreograferar den här arkitekturen mitt rörelsespråk, hur koreograferar den här sociala situationen mig? (X)

X har en syn på dans som något som kan vara mer än det som utspelas på en scen. Att fråga sig hur arkitektur och sociala situationer påverkar våra rörelser knyter an till Garland Thomsons (2011) koncept *misfitting*. I X:s termer kan mötet mellan individer och omvärld förstås som dans vilket motsvaras av, i Garland Thomsons termer, *fits* eller *misfits*.

Arkitektur som ger upphov till *misfits* kan vara funktionshindrande. Interaktionen mellan samhälle och individ kan därtill förstås i relation till makt och motstånd. Y beskriver hur hon som rullstolsburen upplever ständigt återkommande vardagsmotstånd.

Jag tänker ofta på Götaplatsen, det är ju verkligen en maktplats. Och det byggdes ju under 30-talet och det fanns en sån tanke om att man skulle stå och vara en liten människa och se upp till konsten. Och där är det ju verkligen alla de här trapporna upp. Och så har de byggt en kullerstensramp jättelångt bort på ena sidan (två gånger har jag fått punka i den) och där känner jag verkligen att det är jobbigt, varje gång jag går upp där tänker jag "näeh, jag vill gå i mitten", jag vill inte gå här på sidan och känna mig så undanskuffad. Där känner jag av att vi i Göteborg måste verkligen ta tag i det, paradplatsen av Göteborg den ska verkligen vara tillgänglig. (Y)

Vad Y beskriver kan förstås i termer av *fits* och *misfits*. Arkitekturen på Götaplatsen bygger i första hand på att en person ska kunna ta sig upp via trapporna i mitten. Att kunna göra detta ger upphov till *fits* och innebär således en ”material anonymity” där kropp och miljö kan ses smälta samman. Att inte kunna ta sig upp för trapporna ger istället upphov till en *misfit*. Att ta sig upp längs kullerstensrampen på sidan innebär, enligt Y, en känsla av att vara ”undanskuffad”. Mötet som uppstår är därmed inte heller en bekväm position och kan därför också ses ge upphov till en *misfit*. Även om Götaplatsen, i och med byggandet av rampen, gjorts tillgänglig rent praktiskt kan den förstås som funktionshindrande. Att bygga en ramp ”på sidan om” visar på hur normatens behov fortsätter att privilegieras även efter att en plats gjorts ”tillgänglig”. Vidare berättar Y att hon upplever att arkitektoniska tillgänglighetsfrågor ofta försvaras mot bakgrund av att en viss byggnadsstil måste bevaras.

Men jag tänker mycket på tillgänglighet, för det är ofta ett motstånd att göra saker tillgängliga speciellt i hus som är k-märkta, där kan man alltid försvara sig med att säga ”Nej det går inte för att den här byggnaden är byggd 1773 och då måste vi följa den byggnadsstilen”. Och då tänker jag, men vem är de här byggnaderna till för då? Är de inte till för oss som lever här nu, och är det då inte en utmaning att försöka göra en vacker tillgänglighetsanpassning som ser ut som en 1700-talslösning? (Y)

Detta motstånd mot att göra platser tillgängliga kan ses som knyta an till det som Rydström (2012) belyser, att tillgänglighet handlar om en *inkluderande mentalitet* snarare än bara ”automatic door openers, ramps and sign-language interpretation” (s.11). Y:s beskrivning ovan visar att en sådan mentalitet också kan vara själva förutsättningen för tillgängliggörande. Tillgänglighet i materiella former (ramper, hissar etcetera) är dock inte alltid tillräckligt.

[S]om i Frankrike där är det ju ganska dålig infrastruktur just med hissar i metron och allt sånt. Men då blir ju medmänniskan så himla mycket mer aktiv. Jag var såhär lite nervös för ett tag sen när jag var där, amen hur ska det gå. Och sen stod jag bara utanför metrostationen och plötsligt var jag nere, då hade sex personer bara tagit tag i mig och lyft ner mig och sånt händer ju aldrig i Sverige. [...] Det finns inte alls det här sättet att ”vi löser det tillsammans”. Utan då är det liksom någon på kommunen. Så det är också intressant tycker jag, att det finns en bra struktur är ju väldigt befriande på ett sätt men gör ju samtidigt att vi inte är så alerta på varandra. (Y)

Y:s upplevelse beskriven ovan är ett exempel på hur *misfits* i samhället kan göras till *fits*. I detta fall handlade det inte om byggandet av en ramp utan om andra människors hjälpsamhet. I Y:s fall var det en för tillfället otillgänglig kollektivtrafik som gav upphov till en *misfit* och även om Y fick hjälp betyder det ju inte att kollektivtrafiken gjordes tillgänglig för alla. Den temporärt funktionshindrande arkitekturen fortsatte att ge upphov till *misfits* även efter att den

gjorts tillgänglig för Y. Att jag tolkar händelsen som en process där *misfits* gjorts till *fits* bygger på Y:s beskrivning. För henne och människorna som hjälpte till blev det hela oproblematiskt, en outtalad överenskommelse om att ”vi löser det tillsammans”. Jag tolkar självklarheten i att ”lösa det tillsammans” som en del i att göra en obekväm *misfit* till en temporärt bekväm *fit*. Samma händelse hade givetvis kunnat upplevas på ett annat sätt. Händelseutvecklingen som i det här fallet tolkas som att en *misfit* gjorts till en *fit* bygger på Y:s subjektiva upplevelse. Vad detta exempel visar på är hur mötet mellan kropp och miljö inte kan särskiljas från mötet mellan kroppar. I dess interaktioner kan funktionshinder både skapas och omskapas. Detta knyter an till det fenomenologiska perspektiv som betonar att kroppen både upplever och är del i skapandet av världen (Paterson & Hughes, 1999).

5.2.1 Funktionsnormen genom språket

Jag tänker att vi just nu befinner oss i ett sammanhang där vi förstår att ord spelar roll. Men att de låter olika i olika sammanhang beroende på vem som säger dem, hur vi säger dem eller tecknar dem eller skriver. Och det skapar ju både spänning men också frustration och ilska. (X)

Att ”ord spelar roll” knyter an till den normkritiska hållning som betonar att ”begrepp påverkar hur vi tolkar människor och materialitet” (Sörensdotter, 2015, s. 13). Oavsett begrepp är det av vikt att ”ständigt synliggöra normer tillsammans med makt” (ibid.). Det X uttrycker kan ses belysa denna maktaspekt genom att betona att det exempelvis spelar roll ”vem som säger dem”.

Att språk är viktigt och att ord spelar roll görs även gällande i en danskonstnärlig kontext. Y uttryckte att det under projektdagarna tidigt uppkom en diskussion om vad de olika danskompaniernas använde för terminologi, och då inte endast rörande begrepp som ”integrerade” och ”inkluderande”.

Till exempel om man säger ”alla kan gå över golvet”, då utesluter man ju ganska mycket. Fast det är ju också personligt, jag till exempel tycker inte om när någon säger ”rulla”. Jag tycker det känns bättre att jag ingår, för att för mig är att gå att förflytta mig. Det blir så himla isär och nästan liksom mer utpekande för mig då om vi säger ”och några som kan rulla”. (Y)

Citatet ovan belyser hur ett språk som ämnar vara inkluderande inte nödvändigtvis uppfattas så av den som berörs. Detta berör en viktig problematik, språket är en viktig del av normkritiska praktiker men i sig inte tillräckligt för att verka inkluderande. X som är koreograf och besitter en normat position utifrån sin kroppsfunction, uttrycker det som att ord kan bära på

”betydelsebärande normer” och att normkritisk självreflektion är viktigt. X menar att ledare och koreografer har ett ansvar i att vara lyhörda inför vilka begrepp de själva använder och hur dessa tas emot och betraktas av de dansare som de jobbar tillsammans med. Även Z belyser vikten av en intern normkritisk hållning rörande språk och begreppsanvändning:

Tittar man på huvudkompanierna, i både Candocos fall och Spinns fall så är det personer med *fysiska* funktionsnedsättningar. Nu har ju vi börjat anställa, t.ex. personer från SpinnUnga som har kognitiva funktionsnedsättningar så det är liksom på väg, och jag tycker också att det är fine att man har gjort ett tydligt val men man måste också våga ställa sig upp och säga att det är det här vi är. Säg inte att vi är ett kompani med personer med funktionsnedsättningar, säg då att vi är ett kompani med personer med och utan *fysiska* funktionsnedsättningar. Den rannsakingen parallellt med språket tror jag är jätteviktigt. (Z)

Det Z beskriver påvisar att ord kan verka exkluderande. Normkritisk begreppsanvändning handlar om att verka inkluderande, dock kan denna språkliga inkludering inte ”gå före” inkluderingen i praktiken.

5.3 Dansens kraft – rörelse bortom inkludering?

Jag tror på dansens och scenkonstens inneboende kraft att förändra och påvisa möjligheter. Att visa att en kan mötas på lika villkor och att en kan mötas på riktigt. Och dansen ger också möjligheten till människor att få tillgång till alla sina språk. Vilket gör att man kanske blir mer kommunikativ och uttrycksfull än vad det verbala språket någonsin kan vara. (Z)

Dans kan förstås som en kroppslig kommunikation, ett språk. Z:s beskrivning ovan knyter an till det som tidigare forskning visat (Irving & Giles, 2011; Cooper Albright, 1997): att dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar kan utmana normativt givna idéer om hur en kropp ska se ut, fungera och dansa och således visa på andra alternativa möjligheter. Projektet med dess titel *Moving Beyond Inclusion* bygger på att komma bortom inkludering, att dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar ska vara norm. Ett varande bortom inkludering skulle innebära att prefixen ”integrerad”/”inkluderande” var överflödiga och göra det mer lämpligt att tala om dans i relation till *disintegrerad* dans. Eller som Z uttrycker det: ”drömmen är att vi ska kunna jobba med olika kroppar utan att säga att det är det ena eller det andra. Vi jobbar med dans. Punkt.” Utifrån respondenterna blir det dock tydligt att ”rörelse bortom inkludering” är ett mål som ännu inte uppfyllts, vare sig inom projektet eller i samhället i stort.

Jag tycker ju inte att vi är beyond inclusion, någonstans. För att vi, ja vi är en bit på vägen men det är som att säga att vi är beyond jämställdhet, eller vi är beyond feminismen, det är vi ju inte, för vi är ju inte ett jämställt samhälle. (Z)

Att kritiskt granska den egna verksamheten och sin egen position i förhållande till normer tycks vara en grundbult för rörelsen framåt, bortom. I utvärderingen av Lab Sweden uttrycks att projektet hade kunnat vara bättre med ”More points of view from dancer with disabilities” (Evaluation – Lab Sweden, 2016). Detta knyter an till det som X beskriver:

Jag upplever att jag fick syn på en traditionell struktur och min upplevelse är att den kompetens och erfarenhet som finns hos dansarna eller kropparna i kompanierna, den fick inte alls någon plats. Utan det var vi, normalfunktionerade personer som fortfarande satt i maktposition.[...] Jag upplever att vi tillsammans, alla danskonstnärer där ändå synliggjorde att strukturerna för ett sånt här möte inte var helt uppdaterade i relation till de frågor vi ville prata om. (X)

Personer vars funktionsuppsättning konstrueras som det ”normala” kan anta en position som normater (Begreppsdefinition se s.9). I detta fall är det inte bara kroppsfunction som gör att de ”normalfunktionerade” personerna ”can step into a position of authority and wield the power it grants them.” (Garland Thomson, 1997, s. 8). I en danskonstnärlig kontext finns det ofta en inneboende makthierarki mellan koreografer och dansare: ”som koreograf är det klart du per automatik får mer makt i rummet, du är oftast konstnärlig ledare” (X). Inom ramen för projektet, där ett av labben avslutades med en paneldebatt, tyckte X att det blev tydligt ”Att det är jag som är koreograf som förväntas vara uttolkaren av danskonsten.”. Vad både X och Z uttrycker är att projektet och den inkluderande dansen utgör en rörelse som ännu inte är ”bortom inkludering”.

5.3.1 Dans i relation till samhälle och mänskliga rättigheter

Som tidigare diskuterats kan dans ge upphov till möten, både mellan det som är likt och olik. Vilka möten som möjliggörs påverkas av vilka kroppar som är representerade, såväl i publiken som på scenen.

Ingen kropp på scenen är ju neutral, ingen, ingen, ingen. [...] Alla kroppar bär på en specifik historia, en inre och en yttre. (X)

Att alla kroppar ”bär på en specifik historia” gör att varje möte kan vara unikt. Att *ingen* kropp är neutral kan knytas till att *alla* kroppar förstås ”historiskt, socialt, kulturellt och materiellt.” (Sörensdotter, 2015, s.11). Som Cooper Albright (1997) lyfter fram: att se dans och de kroppar

som representeras på en scen öppnar upp för ett möte och en reflektion över våra egna kroppar. Enligt Z handlar representation, både på scenen och i publiken om:

... normer kring scenrummet och tillgänglighet av scenrummet. Och att det, inte bara kring funktion utan också kring social status eller kring vem och var man är i samhället.[...] vi har en sån fruktansvärt tung historia och nutid som består av segregation, på flera samhällsnivåer. Och det gör att många individer har upplevt att de faktiskt inte är välkomna. (Z)

Vad både X och Z ger uttryck för är att representationen av kroppar berör normer som går bortom funktionsförmåga. Vidare kan denna representation knytas till rätten till att inkluderas i samhället i stort.

Jag försöker prata om att vi jobbar mot att bryta normer kring funktionsuppsättning, kring scenkonst, normativ funktion inom scenkonsten. Att bryta konventionerna som den normen bär det är det jag tycker att vi gör både politiskt och konstnärligt. Det handlar om dans men i grund och botten handlar det om mänskliga rättigheter. För det handlar om vem som får ta plats var, vem får iklädda sig vilken roll, vem får ta vilket yrke, och hur vi har tillgång till det samhälle vi faktiskt lever i. Som också scenkonsten ska representera, scenkonsten har ju uppdrag att också representera sin samtid och det samhälle vi lever. Och som det ser ut idag så är det ju ganska skevt, i hur den representationen ser ut. (Z)

Enligt Z handlar det normbrytande arbetet om mänskliga rättigheter. Detta belyser dansens koppling till samhället i stort, både på en lokal och på en global nivå. Dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar kan både förstås vara politiskt och konstnärligt utmanande. Detta uttrycks av Z som vill ”använda dansen och scenkonsten som en kraft, visa på vad som är möjligt och vad som är intressant och spännande, ur både ett konstnärligt och sociopolitiskt perspektiv.” Vidare menar hon att:

[S]cenkonsten möjliggör. Och om en genom scenkonst då får uppleva att saker är möjligt istället för omöjligt, vilket jag verkligen tror att scenkonsten kan ge, så tror jag att en som medborgare också kan bli drabbad. Att vilja möjliggöra på andra plan, på andra platser i samhället. Det tror jag absolut och jag tror att vi redan gör det. (Z)

Det Z beskriver, att scenkonsten möjliggör, tolkar jag som dansens förändringspotential. Att dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar kan bidra till en vilja att verka inkluderande även inom andra områden. Ett motstånd mot de dominerande diskurserna kan utgöras av ett upprepande av andra alternativa diskurser (Lilja & Vinthagen, 2009, s.77). Därför förstår jag scenkonstens förmåga att visa vad som är möjligt som ett motstånd mot funktionsnormen som en verksam diskurs. Vidare uttrycks detta möjliggörande också i utvärderingen från Uddevalla Choreographic Lab. Nedan är några av svaren på frågan om hur

deltagarna tror att deras praktik kommer att gynnas av att ha varit del av the koreografiska labbet:

- Encouragement and validation (through seeing and hearing about others).
- Being aware of new possibilities/new movements
- Extended network
- Influenced – something to carry with me
- Raised questions regarding what dance/technique/virtuosity is
(Evaluation – Uddevalla Choreographic Lab, 2016)

Dessa svar knyter också an till hur inkluderande danspraktiker kan ses öppna upp för nya sätt att tänka och praktisera, därtill vad möten mellan kroppar kan åstadkomma.

5.3.2 Att göra crip – att komma bortom

Som diskuteras i avsnitt 2.2 (se s. 14) är det av vikt att fråga sig hur inkluderande praktiker som inte bygger på att någon ska ”integreras” i en redan given struktur kan se ut. X utgår i sitt arbete från ett queerperspektiv och uttrycker att samtalen som fördes inom ramen för projektet gällande funktionsnorm var närbesläktat med queerfrågor.

Att en queer kropp per definition gör fel, eller inte lever upp till den heterosexuella matrisen. Att per definition också göra fel, att ha en kropp som både medicinskt och samhälleligt historiskt sett ansetts som avvikande. Och att det finns en kraft i det. Att vara queer eller göra queer är också ett sätt att... rätten att göra fel. Och att inte bli inkluderad eller integrerad. (X)

Enligt X handlar det om rätten att vara/göra fel. Jag tolkar detta varande/görande som ett sätt att vägra integrering/inkludering på normatens villkor. Rätten att göra fel, att inte följa normen, kan därtill ses som ett normkritiskt motstånd.

Aktivism tänker jag är ett slags motstånd, ett konkret fysiskt. [...] Jag hittar nog min kraft i det att, genom ett queerperspektiv, göra fel. Rätten i att faktiskt inte alltid behöva passa in. Att låta dem inkludera och samtidigt inte passa in, att dem måste samverka. Jag tänker att aktivismen är görande och där är kroppen central. (X)

Jag tolkar det aktivistiska, kroppsliga motståndet som X talar om som ett sätt att göra crip. En kropp som tar sig rätten vara/göra ”fel” ifrågasätter det normerande ideal som förutsätter hierarkin funktionsfullkomlig/funktionsnedsatt. Att inte ”passa in” och ”integreras” på normatens villkor blir ett sätt att göra motstånd, ett ställningstagande mot ableism. Enligt X handlar det om en samverkan mellan inkludering och ”samtidigt inte passa in”. Dessa parallella

rörelser tolkar jag som just rörelsen bortom, bortom inkludering och bortom fasta kategorier. Denna samverkan kan förstås cripteoretiskt då det inte handlar om att göra det som avviker till norm utan snarare att ifrågasätta normen som maktordning (McRuer, 2006, s. 2).

6. Slutsatser

6.1 Slutsatser

I denna uppsats har dans, såsom den praktiseras inom projektet *Moving Beyond Inclusion* utforskats i relation till kropp, funktionsnorm och motståndet mot denna. Undersökningen har visat på hur dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar kan verka som ett funktions-normkritiskt motstånd. Detta motstånd bygger på ett ifrågasättande av normerande ideal, som konstruerar vissa kroppar och funktionsuppsättningar som avvikande, andra ”normala”. Analysen har visat att projektet, med dess normkritiska utgångspunkt, också kan kritiseras normkritiskt. Denna uppsats har, med sitt fokus på dans i relation till kropp, visat på hur ett motstånd mot funktionsnormen *kan* se ut. Vad analysen visat är att detta motstånd inte kan särskiljas från samhället, eller för den del, världen i stort. Nedan presenteras uppsatsens slutsatser i anknytning till vardera frågeställning.

Hur förhåller sig verksamma inom projektet till olika kroppar i en danskonstnärlig kontext?

Analysen har visat att dans kan ses handla om möten. Ömsesidiga möten som präglas av en öppenhet inför det som är olikt. Att olika *är* viktigt tycks vara grunden för den inkluderande danspraktik som är verksam inom projektet. Personer som är verksamma inom projektet förhåller sig till olika kroppar med öppenhet. En vilja att möta det som är olikt och vara nyfiken på att lära av det mötet. Detta förhållningssätt bygger på att varje kropp, med dess specifika funktionsuppsättning förstås ha en särskild ”rörelseexpertis”. Att inte förhålla sig till funktionsvariationer som om de vore ”nedsättningar” utan utforska vad dessa variationer kan innebära för konstnärlig progression. I detta utforskande återfinns motståndets förändringspotential: vad händer när det som enligt normerande ideal konstrueras som ” normalt ” och eftersträvansvärt inte längre värderas så? Hur förändras normen och dess maktordning när olika värderas lika? Dessa frågor kommer ur hur respondenterna som varit

verksamma inom projektet förhåller sig till olika kroppar i den danskonstnärliga kontext de befinner sig i.

Hur upplever och förstår personer inom projektet funktionsnormen?

Analysen har visat att det inom projektet finns ett normkritiskt förhållningssätt, en medvetenhet om hur funktionsnormen är verksam, både i samhället, i "dansvärlden" och inom projektet. Såsom funktionsnormen är närvarande och verksam i samhället i stort går inte att särskilja från hur den är verksam i en danskonstnärlig kontext. Analysen har visat att respondenterna upplever och förstår funktionsnormen som hämmande och problematisk. Funktionsnormen bidrar till exkludering och segregation i samhället vilket innebär att människor inte ofta möter kroppar med andra funktionsuppsättningar än de själva. Funktionsnormen är också verksam inom "dansvärlden" som har en historia av att privilegiera och reproducera idéer om den ideala funktionsfullkomliga kroppen. Förståelsen av hur *fits* och *misfits* skapas har visat på hur tillgänglighet handlar om såväl arkitektur som människors attityder. Detta påverkar hur människor rör sig i samhället. Vad analysen visat är att processer av *fits* och *misfits* inte bara handlar om mötet mellan kropp och miljö, som Garland Thomson (2011) framförallt betonar, utan också om mötet mellan kroppar. Därtill har dessa processer förstås i termer av makt och motstånd. Att förstå hur funktionsnormen är del i skapandet av funktionshinderande processer och strukturer, som exkluderar, har visat på vikten av en normkritisk hållning.

Vad som framgår av analysen är att dansen, genom sin nära koppling till kropp, belyser hur funktionsnormen är närvarande. Som behandlats i tidigare avsnitt kan normer verka i det dolda, och trots att platser görs tillgängliga och språket förändrats så kan funktionsnormen fortsätta att prägla idéer om hur en kropp bör se ut och fungera. Respondenterna har uttryckt att det handlar om både språk och representation. Språket kan synliggöra funktionsnormen, att säga att "alla kan gå över golvet" förutsätter att *gå* är det sätt som alla förflyttar sig på. Dock belyser en av respondenterna att ett språkbruk som ämnar vara inkluderande, att exempelvis komplettera "gå" med "rulla", inte nödvändigtvis uppfattas som inkluderande av den som exkluderats. Detta visar på vikten av att vara inkluderande också i sin normkritik. Rörande representation har fokus legat på vilka kroppar som fått och får ta plats på scen och i publiken. Enligt Z handlar det om "normer kring scenrummet och tillgänglighet av scenrummet" och om segregation. Att "många individer har upplevt att de inte är välkomna" visar på hur funktionsnormen (sammanvävd med andra normer) verkar exkluderande.

Hur kan dans, såsom den praktiseras inom projektet, förstås som ett funktions-normkritiskt motstånd?

Dans är knuten till kropp på ett vis och i en omfattning som kan ses skilja den från andra konstnärliga uttryck. Denna koppling, mellan dans och kropp, präglar dansen funktions-normkritiska motståndspotential. Att se på och förhålla sig till sin egen och andras kroppar med nyfikenhet och öppenhet är del i hur dansen kan vara inkluderande. Genom att rikta fokus mot kroppars möjligheter framför begränsningar och värdera olika funktionsuppsättningar lika, ifrågasätts funktionsfullkomligheten som ett ideal. Som tidigare forskning visat kan dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar visa på en alternativ förkroppsligad diskurs. Representation som bygger på inkluderande danspraktiker, där olikhet hyllas och lyfts fram som förutsättning för konstnärlig progression, visar på hur dansen kan bana väg för ett inkluderande samhälle. Dansens funktions-normkritiska motståndspotentialen ligger i dess kraft att synliggöra vad som är möjligt. Detta synliggörande har en förändringspotential som sträcker sig utanför dansscenen.

Projektet, med dess titel, visar på viljan att röra sig bortom inkludering. Vad analysen, med utgångspunkt i projektdeltagarnas upplevelser, visar är dock att denna rörelse är eftersträvansvärd men ännu inte uppfylld. Rörelsen bortom inkludering tycks bygga på en ständig omprövning och granskning av vad ”integrering”/”inkludering” innebär, både språkligt och i praktiken. Analysen har visat på funktionsnormens komplexitet och omfattning. Funktionsnormen är del i skapandet av funktionshindrande processer och strukturer och verksam i både språk, miljö och människors attityder. Vad analysen har visat är att motståndet mot funktionsnormen måste ske inom alla dessa områden. Att använda ett inkluderande språk, att göra samhället tillgänglighetsanpassat (i form av exempelvis hissar och ramper) är viktigt men inte tillräckligt så länge normen som maktordning inte samtidigt granskas och ifrågasätts. Motstånd mot funktionsnormen handlar om ett omvärderande av olikheter, ett utmanande av en hierarkisk ordning. Jag finner att den interna kritik som framförs av projektdeltagarna är del av projektets funktions-normkritiska motståndspotential.

6.2 Relevans för globala utvecklingsstudier

Fokus på de sociala, kulturella och ekonomiska hinder som begränsar personer med funktionsvariationer är idag del av den globala utvecklingsforskningen (UN, 2011, s.xiii). Vad analysen av projektet *Moving Beyond Inclusion* visat är att dessa hinder är sammanvävda med

en verksam funktionsnorm. Att verka för ett inkluderande samhälle, och en inkluderande global utveckling, handlar om att synliggöra hur denna norm präglar dessa hinder samt hur den normativa maktordning som verkar exkluderande kan ifrågasättas och utmanas. Vidare har analysen visat hur dansprojekt likt *Moving Beyond Inclusion* kan verka som ett funktionsnormkritiskt motstånd, vilket inte bara handlar om att göra "dansvärlden" mer inkluderande utan samhället i stort. Som Z betonar: "Det handlar om dans men i grund och botten handlar det om mänskliga rättigheter". Uppsatsens resultat har visat på kopplingen mellan kropp, samhälle och funktionsnorm. Denna koppling har utforskats som del av inkluderande danspraktiker men har samtidigt belyst hur funktionsnormen sammanväver dans som konstnärlig praktik och samhället i stort. Inom ämnet globala utvecklingsstudier behandlas bland annat processer av exkludering och frågor om mänskliga rättigheter. Vad uppsatsens resultat visat är att utforskandet av dansens funktions-normkritiska motståndspotential knyter an till dessa ämnen. Uppsatsen och dess resultat har global utvecklingsrelevans då de visar på vikten av normkritiska perspektiv.

6.3 Återstående problem

Som lyftes i avsnitt 1.4, hade det varit intressant att undersöka dansen funktions-normkritiska motståndspotential utifrån ett publikperspektiv. Som en av respondenterna beskriver är mötet med publiken efter en föreställning speciell: "jag vet inte riktigt vad det är men det är något som uppstår". Som tidigare forskning visat, och denna studie också bekräftar, kan dans som inkluderar kroppar med olika funktionsuppsättningar "disrupt and/or resist dominant discourses of what it means to be normal within society and the dance world" (Irving & Giles, 2012, s.376). Att undersöka publikens upplevelse av integrerad dans är del i att ytterligare utforska "dansens kraft".

Denna analys har haft funktionsnorm som fokus. Som tidigare forskning visat (Cooper Albright, 1997) är också andra normer högt verksamma inom såväl "dansvärlden" som i samhället i stort. Utifrån normkritiska perspektiv såsom crip och queer blir det tydligt att olika normer är sammanlänkande. Vad analysen också visat är att representationen (på scen och i publiken) berör normer som också går bortom funktionsförmåga. Att komma "bortom inkludering" handlar om att rikta fokus mot alla verksamma normer som verkar exkluderande. Ett fortsatt utforskande av dans och dess motståndspotential ur ett intersektionellt perspektiv är därför önskvärt.

Referenslista

Intervjuer

X – intervju 2016-11-24

Y – intervju 2016-12-01

Z – intervju 2016-12-13

Projektmaterial

Moving Beyond Inclusion. (Oktober 2015). *Creative Europe Project Proposal Moving Beyond Inclusion*. [Projektansökan]

Spinn & Producentbyrån. (2016). *Moving Beyond Inclusion*. [Programblad]

Evaluation – Lab Sweden, Väldskulturmuseet Göteborg, Gothenburg, Sweden, 2016-08-23 – 2016-08-27

Evaluation – Uddevalla Choreographic Lab, Regionteater Väst and Bohusläns museum, Uddevalla, Sweden, 2016-08-29 – 2016-09-02

Tryckta källor

Apelmo, E. (2013). *Som vem som helst: kön, funktionalitet och idrottande kroppar*. (Rev. uppl.) Diss. Lund : Lunds universitet, 2012. Göteborg.

Benjamin, A. (2002). *Making an entrance: theory and practice for disabled and non-disabled dancers*. London: Routledge.

Cameron, C., & Moore, M. (2014). Disability Studies. In C. Cameron (Ed.), *Disability Studies* (s.37-40). London: SAGE

Cooper Albright, A. (1997). *CHOREOGRAPHING DIFFERENCE. The Body and Identity in Contemporary Dance*. Hanover: Wesleyan University Press

Corker, M., & Shakespeare, T. (2002). Mapping the Terrain. In M. Corker & T. Shakespeare (Ed.), *Disability/Postmodernity: Embodying disability theory* (s.1-17)). London: Continuum

Davis, L. J. (2002). *Bending over Backwards. Disability, Dismodernism & Other Difficult Positions*. New York & London: New York University Press

Ervelles, N. (2011). *Disability and Difference in Global Contexts*. New York: Palgrave Macmillan

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wägnerud, L. (2007). *Metodpraktikan. konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (3., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.

- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (4., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Fägerborg, E. (1999). Intervjuer. I L.Kaijser & M. Öhlander (Red.), *Etnologiskt fältarbete* (s.55-72). Lund: Studentlitteratur
- Garland Thomson, R. (1997). *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. New York: Columbia University Press
- Garland Thomson, R. (2009). *Staring: how we look*. Oxford: Oxford University Press
- Garland Thomson, R. (2011). Misfits: A Feminist Materialist Disability Concept. *Hypatia*, 26 (3), 591-609.
- Irving, H. R., & Giles, A. R. (2011). A dance revolution? Responding to dominant discourses in contemporary integrated dance. *Leisure/Loisir*, 35(4), 371–389. DOI: 10.1080/14927713.2011.648415
- Lilja, M., & Vinthagen, S. (2009). Motståndsteorier. I M. Lilja & S. Vinthagen (Red.), *Motstånd* (s.47-93). Malmö: Liber AB
- Kuppers, P. (2005). *Disability and Contemporary Performance: Bodies on Edge*. New York: Routledge.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- McCracken, G. (1988). *The Long Interview*. Newbury Park, California: SAGE
- McEwan, C. (2009). *Postcolonialism and Development*. Oxon: Routledge
- McRuer, R. (2006). *Crip Theory*. New York: New York University Press
- Mikkelsen, B. (2005). *Methods for development work and research: a new guide for practitioners*. (2. ed.) New Delhi: Sage.
- Munck, R. (2005). *Globalization and Social Exclusion*. Bloomfield: Kumarian Press
- Oliver, M., & Barnes, C. (2012). *The New Politics of Disablement*. New York: Palgrave Macmillan
- Paterson, K., & Hughes, B. (1999). Disability Studies and Phenomenology: The carnal politics of everyday life. *Disability & Society*, 14 (5), 597-610. doi: 10.1080/09687599925966
- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and practice*. (4. ed.) Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Rydström, J. (2012). Introduction: Crip Theory in Scandinavia. *Lambda Nordica*, 17 (1-2), 9-20.

Sandström, F. (Red.). (2015). *KROPPSFUNKTION – en antologi*. Stockholm: c.off

Sprague, J. (2005). *Feminist methodologies for critical researchers: bridging differences*. Walnut Creek, CA: Alta Mira Press.

Sörensdotter, R. (2015). Kroppar sedda utifrån Crip-teori. I F. Sandström (Red.), *KROPPSFUNKTION – en antologi* (s.10-17). Stockholm: c.off

United Nations. (2011). *Disability and the Millennium Development Goals*. New York: United Nations Publication

Vaahtera, E. (2012). Compulsory able-bodiedness and the stigmatised forms of non disability. *Lambda nordica*, 17 (1-2), 77-101.

World Health Organization & The World Bank. (2011). *World Report on Disability*. Hämtad 2016-11-25 från http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/

Webbaserade källor

Berg, S., & Grönvik, L. (2007). *Crip Theory – en preliminär positionering*. Stockholms Universitet. Hämtad 2016-11-02, från <http://enhemlighet.se/wp-content/uploads/2012/09/CripTheory.pdf>

Britannica. (u.å.). *Ableism*. Tillgänglig: <http://academic.eb.com.ezproxy.ub.gu.se/levels/collegiate/article/604937>

Bylund, C. I Jacobson, L. (Producent). (2016, 5 juli). *Funk i P1* [Radioprogram]. Hämtad 2016-11-28 från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/743525?programid=4970>

Candoco Dance Company. (u.å.). *Media guidelines for discussing Candoco Dance Company's work and disability*. Hämtad 2017-01-03 från <http://www.candoco.co.uk/home/about-us/>

Dansens Hus. (u.å.). *EXCHANGE PERSPECTIVES 2015*. Hämtad 2016-12-19, från <http://dansenshus.se/about-exchange-perspectives-2015/>

Funktek. (u.å.). *Ordlista*. Hämtad 2016-12-19, från <http://www.funktek.se/ordlista/>

Socialstyrelsen. (u.å.). *Frågor och svar om funktionsnedsättning och funktionshinder, användning av begreppen*. Hämtad 2016-12-20, från <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio>

World Health Organization. (2011). *Disability and rehabilitation*. Hämtad 2016-10-14, från http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/

Yante. (2016). *I CAN MOVE*. Hämtad 2016-12-19, från <http://yante-icanmove.org/?p=66>

United Nations [FN]. (2006). *Convention on the Rights of People with Disabilities*. Hämtad 2016-12-03, från <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>